

Terug naar de bron of mee met de stroom?

De politieke toekomst van Agalev

Hendrik Vos

Vakgroep Politieke Wetenschappen, UG.

Haast overal in Europa verliezen groene partijen terrein. Wellicht heeft dat te maken met een waardenverandering bij de publieke opinie. Ook Agalev heeft op 21 mei 1995 klappen gekregen. De partij zou er dan ook goed aan doen een strategie uit te werken die op die waardenverandering inspeelt. De Duitse Grünen hebben bewezen dat dat kan zonder de groene principes overboord te gooien.

In *Samenleving en Politiek* (jg.2/1995, nr.6) relateert Kris Deschouwer terecht de winst die verschillende partijen boekten bij de verkiezingen van 21 mei 1995. Over de betekenis van de CVP-, SP-, VLD-, Vlaams Blok- of VU-resultaten kan geredetwist worden. In cijfertjes uitgedrukt lijken hun resultaten op het eerste gezicht niet slecht, maar je kan je afvragen of zij daarmee een reële machtstoename boeken en of een niet-historisch dieptepunt wel een succes genoemd mag worden. Slechts over Agalev kan er niet de minste discussie zijn: Agalev heeft de verkiezingen niet gewonnen. Agalev heeft de verkiezingen zelfs niet een beetje gewonnen, ook niet van een andere kant bekeken.

Over medelijden en de campagne

Intussen zijn we bedolven onder de mogelijke verklaringen voor deze groene terugval. Iedereen die er behoefte toe voelde, heeft in de nadagen van 21 mei zijn gelijk uitgebreid kunnen bewijzen in opiniebladzijden, lezersbrieven en commentaarstukjes. Vooral binnen de partij zelf gaf dat aanleiding tot boeiende, maar soms absurde discussies. Voor de ene was de niet-per-

soonsgerichte campagne de grote oorzaak van het verlies, vooral op de senaatslijst [1]. Voor de ander was het feit dat Agalev met het neutraliseren van het rotatiebeginsel haar basisprincipes zou verloochend hebben, de oorzaak van de achteruitgang. Dat de partij geen hoegbeelden in de titanenstrijd wierp, zou haar voor nog erger hebben behoeft. Tot de meest aangehaalde oorzaken behoren onder meer de volgende: de Augusta-affaire die aanleiding gaf tot medelijden met de SP; een slechte campagne; Agalev kon het verkiezingsthema niet bepalen; gebrek aan hoegbeelden; communicatieproblemen met de kiezer die de ingewikkelde Agalev-visie niet steeds begreep. Ik wil de invloed van die elementen niet ontkennen, maar het zijn nogal gratuite uitspraken, zonder veel wetenschappelijke onderbouw. Ik wil ze dan ook nuanceren.

Ik begin bij de Augusta-affaire. In *De Morgen* stelde Jaak Billiet nogal onomwonden dat "Augusta Agalev heeft genekt" [2]. Voortgaande op de exit-poll van Marc Swyngedouw verloor Agalev ten opzichte van de verkiezingen van 1991 35.000 kiezers aan de SP, en won ze er 15.000 terug. Voor de Kamer betekent dat dat 0,5% van

de kiezers vorige keer Agalev stemde, en nu SP. Het netto-kiezersverlies bedraagt ongeveer 0,3%. Agalev verloor echter ook vele duizenden stemmen aan andere partijen, behalve aan het Vlaams Blok. Het is weinig aannemelijk dat ook voor dit kiezersverloop de Agusta-affaire verantwoordelijk is. Daarnaast is het Agalev-kiespubliek traditioneel geen trouw publiek: bij elke verkiezing verliest Agalev kiezers aan andere partijen. Ook zonder Agusta zou Agalev wellicht stemmen aan de SP verloren zijn. Het probleem is dan ook veeleer dat Agalev minder stemmen 'terugwon' én dat de jongeren die voor het eerst naar de stembus trokken niet meer zo massaal groen stemden als op het einde van de jaren tachtig. En ten slotte ging Agalev al achteruit bij de Europese verkiezingen van juni 1994, toen er nog geen sprake was van SP-schandalen. De neerwaartse tendens die op 21 mei tot uiting kwam, was er al eerder. Zij kan bijgevolg niet volledig worden toegeschreven aan enkele situationele en 21 mei-eigen factoren.

Ik kom daar verder nog op terug. Eerst wil ik nog even ingaan op één van de andere 'verklaringen': Agalev kon het verkiezingsthema niet bepalen, bracht haar boodschap niet duidelijk over, kwam zonder boegbeelden naar buiten. Eigenlijk komt dat allemaal op hetzelfde neer: een slechte campagne. Een paar duidelijke slogans op de affiche en enkele bekende koppen die tijdens de televisiedebatten steeds het milieu-thema naar voor hadden gebracht, en de groenen waren op weg naar 20%. Marketing-boys horen wellicht graag vertellen dat het de campagne-strategie is die winst of verlies bepaalt, en dat de sleutel voor de verkiezingsoverwinning op hun bureaus, tekentafels of recepties ligt. De werkelijkheid is echter genuanceerder. Natuurlijk is een campagne belangrijk, maar een campagnemaker vermag niet alles. De grenzen van zijn campagne worden door de maatschappij gedicteerd. In het Agalev-ledenblad dat net na de verkiezingen werd verspreid, leest men dat "de traditionele partijen kozen (...) om van de sociale zekerheid de inzet te maken van deze kiesstrijd" [3]. Verkiezingsthema's kiest men niet. Het zijn in eerste instantie de waarden die op een bepaald ogenblik sterk in de maatschappij leven die bepalen

welke thema's de belangrijke conflictpunten zullen zijn. Andere thema's, zoals het milieuprobleem, zijn op dat moment objectief bekeken daarom niet minder belangrijk of urgent, maar ze kunnen geen grote massa's mobiliseren. Daarom kan een partij die deze waarden verdedigt zelfs met de beste campagne geen massapartij worden. Dat 'milieu' geen verkiezingsthema was, is dus slechts een vaststelling en geen verklaring. Meer nog, dat de groene thema's in de campagne nauwelijks aan bod kwamen is veeleer een deel van het probleem dan de oorzaak van het Agalev-verlies.

Naast de Agusta-affaire en de campagne werden nog andere mogelijke 'oorzaken' gezocht en 'verklaringen' gevonden voor de slechte score van Agalev. Het frustrerende van al die oorzaken en verklaringen is dat ze noch te verifiëren, noch te falsifiëren zijn. Dat is natuurlijk het eeuwige probleem van de sociale wetenschappen. De stelling dat de Agusta-affaire verantwoordelijk zou zijn voor het Agalev-verlies kan maar écht bewezen of ontkracht worden, als we net dezelfde verkiezingen op net hetzelfde moment met net dezelfde mensen zouden kunnen overdoen zonder Agusta-perikelen, en dat is nu eenmaal onmogelijk. Dat betekent nog niet dat we er ons kunnen vanaf maken met de stelling dat Agusta net zo bepalend was voor winst of verlies van de partijen als de stand van de maan. Dat zou net té goedkoop zijn. Er zijn beslist nog andere invalshoeken die wetenschappelijk meer houvast bieden.

Uniek of niet?

De nederlaag van Agalev zou wel eens van meer structurele aard kunnen zijn: zij heeft misschien dieperliggende maatschappelijke oorzaken, die niet meteen te beïnvloeden zijn. De media en de mensen van Agalev zelf zijn wellicht iets te vlug van start gegaan met het produceren van particuliere verklarinkjes voor het slechte verkiezingsresultaat van de groenen. Zij vergaten na te gaan of de achteruitgang van de Vlaamse groenen wel zo uniek is. Toch moet precies dat gebeuren. Wij moeten nagaan of er geen algemene verklaring bestaat die abstractie maakt van de concrete situatie op 21 mei 1995 in Vlaanderen en die ook groene nederlagen op andere tijd-

stippen en andere plaatsen kan duiden. Pas als uit onderzoek zou blijken dat de Agalev-nederlaag een absoluut alleenstaand, met niets vergelijkbaar, compleet uniek, uitzonderlijk en ongevenaard gegeven in de geschiedenis is, moeten wetenschappers heel concrete, 21 mei- en Agalev-gebonden verklaringen gaan zoeken.

Om na te gaan of het Agalev-verlies past in een meer algemene tendens zou je de nederlaag van 21 mei 1995 kunnen vergelijken met voorgaande nederlagen, om eventuele punten van overeenkomst op te sporen. Vermits Agalev in het verleden geen nederlagen leed, kan die methode niet gebruikt worden. Gelukkig zijn er nog andere manieren om na te gaan of er dieperliggende trends in het spel zijn. Zo kunnen wij in andere landen, met een enigszins vergelijkbare bevolkingssamenstelling en sociaal-economische toestand, op zoek gaan naar partijen die qua ideologie, uitstraling en manier van campagnevoeren niet te veel verschillen van Agalev. In de Europese Unie zijn er heel wat landen waar een groene partij actief deelneemt aan verkiezingen. Er is een eenvoudige en analytisch zeer bruikbare manier om eventuele trends, gelijkenissen of verschillen vast te stellen: de resultaten van die groene partijen bij de voorbije Europese verkiezingen vergelijken met hun resultaten uit 1989.

De tabel op de volgende bladzijde geeft de evolutie weer van het groene stemmenpercentage tussen 1989 en 1994, voor alle landen waar in juni 1994 Europese verkiezingen werden gehouden. In negen van de toen nog twaalf lidstaten kwamen in 1989 of in 1994 groene partijen op.

1989 was voor bijna alle groene partijen het topjaar. Sindsdien zijn de groene partijen in alle landen, met uitzondering van Duitsland en Ierland, en in zeer geringe mate Luxemburg, van lichtjes tot spectaculair teruggevallen. Presidents-, parlaments- en lokale verkiezingen die sinds juni 1994 in de verschillende landen werden gehouden, bevestigen die trends telkens opnieuw. De tabel leert ons in de eerste plaats dat de groene terugval in Vlaanderen geen alleenstaand gegeven is, maar thuishoort in een meer algemene tendens. Om de Ierse uitzondering te verklaren, beschik ik over te weinig gegevens. Op Duitsland kom ik verder nog terug.

Het einde van de groene golf?

In al de landen waar de groenen sinds 1989 niet meer groeien, zijn partijfunctionarissen en politologen uitgebreid op zoek naar verklaringen. In Frankrijk wijt men de achteruitgang aan interne verdeeldheid, in Groot-Brittannië aan het ongunstige kiessysteem, in Nederland heeft het te maken met een verwarrende profilering, elders is het de politieke agenda van het moment, en in Vlaanderen zou het aan Agusta en een slechte campagne liggen. Juist daar zit het probleem: elke groene nederlaag wordt vooralsnog behandeld als een geïsoleerd fenomeen.

In theorie kan het natuurlijk puur toeval zijn dat de groene partijen in de meeste Europese landen hun hoogtepunt kenden op het einde van de jaren '80, en sindsdien op de terugweg lijken. Maar 'regionale verklaringen' voor een fenomeen dat de grenzen van regio's en landen overstijgt, hebben iets verdachts. Achter de verschillen zou wel eens een algemeen mechanisme aan het werk kunnen zijn, bijvoorbeeld in de vorm van een langzame, maar algemene waardenverandering in Europa, of op zijn minst in grote delen van Europa. In Europa doken groene partijen en groene politieke thema's zowat overal op ongeveer hetzelfde moment op. Dat is niet toevallig. Na het einde van de jaren zestig werden in zeer veel westerse landen tegelijk een aantal 'groene' waarden stilaan belangrijker [4]. In dat klimaat konden groene partijen en groene ideeën goed gedijen. Wetenschappers menen dan ook dat de determinanten van de groene golf grensoverschrijdend zijn. De groei van de Franse, Duitse, Britse groenen kan op eenzelfde of een sterk vergelijkbare manier verklaard worden. Uiteraard hebben de groene ideeën in de verschillende landen niet in exact gelijke mate ingang gevonden bij politici, bevolking, bewegingen. Je kan verschillen in politieke cultuur, in mentaliteit, op institutioneel vlak nu eenmaal niet volledig wegcijferen. Maar toch kwamen die verschillen slechts op de tweede plaats.

Er is blijkbaar een consensus gegroeid in wetenschappelijke kringen dat de opkomst van de groenen in eerste instantie moet gezien worden in een bredere evolutie van waarden. Dat betekent nog niet dat alle wetenschappers het eens gewor-

Tabel

Lidstaat + partij(en)	1989	1994	verschil
België			
- Agalev (in Nederlandstalig kiescollege)	12,2%	10,0%	-2,2%
- Ecolo (in Franstalig kiescollege)	16,6%	13,0%	-3,6%
- Ecolo (in Duitstalig kiescollege)	21,8%	14,9%	-6,9%
Duitsland			
- Grüne-Bündnis 90/ Die Grünen	8,4%	10,1%	+1,7%
Denemarken			
- Socialistisk Folkeparti [a]	9,1%	8,6%	-0,5%
Frankrijk			
- Les Verts [b]	10,6%	2,9 + 2,0 = 4,9%	-5,7%
Ierland			
- Green Party	3,8%	7,9%	+4,1%
Italië			
- groene partijen [c]	3,8% + 2,4% = 6,2%	3,2%	-4,0%
- verwante partijen [d]	1,2%	1,1%	-0,1%
Luxemburg			
- Déi Gréng GLEI-GAP	6,1% + 4,3% = 10,4%	10,9%	+0,5%
Nederland			
- Groen Links [e]	7,0%	3,7% + 2,4% = 6,1%	-0,9%
Spanje			
- Izquierda de los Pueblos/Grupo Verde [f]	1,9%	0,6%	-1,3%
Verenigd Koninkrijk			
- Green Party	14,5%	3,1%	-11,4%

[a] De Socialistisk Folkeparti is niet volledig vergelijkbaar met andere groene partijen, maar sloot zich in 1989 wel aan bij de groene fractie in het Europees Parlement. Haar huidige verkozenen zetelt echter in de meer rood-groene fractie, waarin onder meer ook communistische partijen zetelen.

[b] In 1994 kwamen Les Verts op in respectievelijk de Union des Ecologistes en Génération Ecologie.

[c] In 1989 kwamen er twee groene partijen op: de Lista Verde en Verdi Arcobaleno. In 1994 waren ze verenigd in de Federazione Dei Verdi.

[d] Zowel in 1989 als in 1994 kwamen in Italië partijen op van wie het programma niet meteen vergelijkbaar is met dat van andere groene partijen, maar die zich wel aansloten bij de fractie van de Europese groenen. Het gaat respectievelijk om de Antiproibizionisti en La Rete/Movimento Democratico.

[e] In 1994 kwam Groen Links verdeeld op. Groen Links en De Groenen haalden respectievelijk 3,7% en 2,4%

[f] De groene partij Grupo Verde kwam slechts op in 1994. Izquierda de los Pueblos kwam uitsluitend op in 1989; haar verkozenen sloot zich toen aan bij de fractie van de Europese groenen.

den zijn over de betekenis en de richting van die evolutie [5]. Wel hebben zowat alle auteurs die recent over deze materie publiceerden, afstand genomen van 'nationale' verklaringen. Zij menen een algemeen patroon te hebben ontdekt in de opkomst van groene bewegingen en partijen.

Vandaag zijn bijna alle groene partijen ongeveer tegelijkertijd op de terugweg. Wellicht treedt er dus opnieuw een algemene waardenverschuiving op, in een andere richting dan die van de jaren '70 en '80. Om daarover duidelijkheid te verwerven moet er nog meer vergelijkend waardenonderzoek worden verricht. Er moet gezocht worden naar gelijkenissen tussen de landen en regio's waar ondanks vele verschillen in politieke cultuur, in mentaliteit, in concrete situaties, overal een stagnatie of achteruitgang van de groene partijen aan de gang is. Die overeenkomsten, die vandaag nog velen lijken te ontgaan, doen ons een stap verder zetten. Zij zetten ons ertoe aan 21-mei-overschrijdende, zelfs grensoverschrijdende verklaringen te zoeken, ze maken ons nieuwsgierig naar de factoren die bepalen dat de milieupartijen vandaag, zowat twintig jaar na hun opkomst, minder aanslaan.

Welke toekomststrategie?

Op dit moment lijken zowat overal in Europa de radicaal-groene waarden aan aanhang in te boeten. Dat kan betekenen dat de kiezer vindt dat andere partijen de groene waarden intussen al genoeg uitstralen, waardoor er geen behoefte meer is aan het meer radicale origineel. Op die manier zouden ze de zweeppartij nogal wrang bedanken voor de bewezen diensten. Maar zelfs dat zou wijzen op een waardenverandering. De kiezer zou plots minder geloven in de meer principiële en radicale groene voorstellen.

Of het om een kortstondige groene terugval gaat, zal later moeten blijken. Maar indien verder onderzoek zou aantonen dat er zich een nieuwe en vooral fundamentele en langdurige waardenverandering voltrekt, tegengesteld aan die van de jaren '70 en '80, zullen de sociologen, politologen en andere wetenschappers die een ongebreidelde toename van de groene ideeën voorspelden, hun theorieën serieus moeten bijstellen, zoniet geheel moeten herzien.

Ondertussen gaat het politieke leven verder. Er is geen tijd om te wachten op verdere en misschien meer diepgaande analyses van de verkiezingsresultaten. Bij Agalev gaat alle aandacht nu naar de hervorming van de partijwerking en de structuren. Een statutair congres in het najaar moet de partij weer op het juiste spoor zetten. Indien de groene nederlaag werkelijk een onderdeel is van een proces van algemene waardenverandering zoals ik heb gesuggereerd, is een partijreorganisatie alléén echter onvoldoende. Met een goedbedoelde opsmukoperatie en een stevige dosis goede wil vallen misschien enkele kiezers terug te winnen, maar historische en sociologische wetmatigheden kan je er niet mee keren. Als uit verder onderzoek zou blijken dat het Agalev-verlies wel eens van een meer structurele aard kan zijn, moeten andere oplossingen gezocht worden. In dat geval moet Agalev zich voorbereiden op enkele meer strategische en fundamentele keuzes, die bewust zullen moeten worden gemaakt. In de volgende paragrafen bekijken ik een drietal alternatieven, en speculeer ik over de mogelijke gevolgen die aan elke keuze vasthangen.

Agalev kan ervoor kiezen opnieuw de radicaal-groene toer op te gaan, compromisloos en principieel, maar tegelijk speels en ludiek. Dat is een eerste mogelijkheid. De oorspronkelijke thema's en ook Versteylen worden weer uit de kast gehaald en Agalev profileert zich opnieuw op de manier die ervoor gezorgd heeft dat de partij jaren geleden opdook, overwinning na overwinning boekte en op korte tijd tot een middelgrote partij uitgroeide. Op korte termijn lijkt deze strategie niet verstandig. Groene waarden lijken minder in dan enkele jaren terug, en de Duitse Grünen, die tegen de Europese trend in wél standhouden en zelfs vooruit gaan, hebben dat duidelijk niet te danken aan een meer radicale opstelling. Wie een cyclisch verloop in de geschiedenis meent waar te nemen, zal allicht stellen dat nu de magere jaren aanbreeken, maar dat er er ook weer vette zullen komen. Misschien slaan de groene waarden binnen een paar jaar weer aan, zoals ze dat in de jaren '70 en '80 deden. Dat is echter bijzonder moeilijk voorspelbaar.

Agalev hoeft de uitkomst niet persé af te wachten. De partij heeft nog een tweede mogelijkheid. Zij kan ook proberen de kiezer duidelijk te maken dat ze een serieuze partij is, die mee het beleid wil bepalen en perfect de plaats kan innemen van een van de klassieke partijen. Dat betekent niet dat de hele groene ideologie moet worden overboord gegooid, maar wel dat een aantal radicale stellingnames wat moeten genuanceerd worden, dat er hier en daar wat water in de wijn moet, en vooral dat de partij zich ook duidelijker moet profileren op andere, vooral sociale thema's. Meer realisme en minder idealisme is de strategie die althans in Duitsland lijkt te lonen. Het ideologisch omschakelingsproces verliep er wel heel moeizaam, en het ging gepaard met het 'zuiveren' van de partij, waarbij de fundi's het moesten afleggen. In 1989, toen elders in Europa groen het goed tot zeer goed deed, zaten de Duitse Grünen in volle overgang, wat aanleiding gaf tot enkele desastreuze verkiezingsresultaten. Maar de ommezwaai heeft geloond: tegen de Europese trend in gaan ze nu vooruit. Vandaag maken de Duitse groenen deel uit van verscheidene deelstaatregeringen, zitten ze op plaatselijk vlak in tal van coalities, en hebben ze in enkele deelstaten de liberalen ver achter zich gelaten, of zijn ze een waardige concurrent geworden van de socialistische of christendemocratische partij. Ondanks het behoud van duidelijk groene accenten zijn de groenen er in de ogen van de Duitse kiezers op verschillende plaatsen in geslaagd een bijna klassieke beleidspartij te worden. Groene utopieën en een romantisch idealisme hebben moeten wijken voor het serieuze werk. De partij profileert zich op de thema's die de mensen het meest bezighouden, en dat zijn lang niet altijd de traditionele groene thema's.

Veel leden en mandatarissen van groene partijen elders in Europa staan huiverachtig tegenover regeringsdeelname, zijn bang zich te compromitteren, willen niet verward worden met de klassieke partijen, willen zich beperken tot de programmapunten die tien jaar geleden succes garandeerden. Allicht ten onrechte. Het valt trouwens op dat de kiezer Agalev-Antwerpen niet heeft afgestraft. Waar Agalev lokaal mee het beleid bepaalt, verplicht wordt om zich uit te spre-

ken over thema's die slechts zijdelings met milieu te maken hebben, zich bereid toont verantwoordelijkheden op te nemen en onderhandelt met andere partijen in plaats van principieel voor de oppositie te kiezen, is de partij soms zelfs gegroeid, geheel tegen de landelijke trend in. Een meer realistische koers, wat minder idealisme en minder groen fundamentalisme lijken electoraal te lonen. Het probleem is natuurlijk dat de kiezer moet volgen. Het is niet omdat in de partijcanalen de wil bestaat om het over dezelfde boeg te gooien als de Duitse groenen, dat de kiezers de partij ook op die manier gaan percipiëren. Bovendien is in het Vlaamse politieke landschap allicht geen plaats voor meer dan drie echt grote partijen. Het is ook de Volksunie, ondanks enige regeringsdeelnames, nooit gelukt een van de drie klassieke grote partijen te 'vervangen', zoals de Duitse groenen vandaag wel lijkt te lukken. De drie traditionele partijen in Vlaanderen blijven ondanks enig kiezersverloop over een grote, trouwe aanhang beschikken, waardoor de mogelijkheden voor Agalev beperkt blijven.

Momenteel lijkt Agalev te evolueren naar een partij die verantwoordelijkheden wil opnemen en die ook andere thema's expliciet wil aankaarten, bijvoorbeeld op sociaal vlak. Of het de partij ook lukt het Duitse voorbeeld te volgen, valt nog af te wachten. Zolang de doorsnee-kiezer zijn gading blijft vinden bij de drie klassieke partijen, is dat moeilijk. Natuurlijk zou Agalev zich ook kunnen spiegelen aan D66: een partij die noch klein, noch groot is en zich kan handhaven tussen drie 'groten'. Maar ook als Agalev dat voorbeeld wil volgen, zal de partij zich meer dan ooit moeten profileren op de thema's die de kiezer op dit moment en in de komende jaren sterk zullen aanspreken.

En dan is er nog een derde mogelijkheid. Agalev zou zich volledig achter het project-Coppieters kunnen scharen en kunnen meewerken aan een gemeenschappelijk programma met andere progressieve partijen. Om verschillende redenen is dat een interessante denkpiste. Als de klassieke groene waarden aan aanhang inboeten, en als de kiezers Agalev blijven beoordelen als in eerste instantie een milieupartij, ziet het er niet goed uit voor de Vlaamse groenen. Nochtans is

het Agalev-programma ruimer dan vaak wordt verondersteld. Het zou jammer zijn moesten met Agalev ook waardevolle standpunten in verband met arbeidsherverdeling, mobiliteit, migranten-stemrecht politiek verwaarloosbaar worden. De beste manier om die programmapunten 'in veiligheid' te brengen, is misschien wel ze in te brengen in een andere politieke formatie. Dat moet dan wel een formatie zijn met een stevige organisatorische structuur, die een ideologie met een toekomst heeft, en die er bovenal toe bereid is over de progressieve Agalev-standpunten te discussiëren, ze verder uit te diepen en ze in te passen in haar programma. Die politieke formatie kan op dit moment uitsluitend de SP zijn.

Op dit moment lijkt de milieuproblematiek de kiezers minder aan te spreken. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat de ecologische uitdagingen op korte termijn minder belangrijk zijn. Toch is een nieuwe radicalisering van de Agalev-boodschap strategisch niet de beste manier om die uitdagingen op de politieke voorgrond te plaatsen. Als de groene beweging haar vertolker kan vinden in een grote partij, zullen haar standpunten ongetwijfeld moeten worden afgewogen tegenover andere elementen (werkgelegenheid, budgettaire mogelijkheden). Toch biedt die werkwijze betere garanties dat de ecologische problematiek politiek belangrijk blijft, dan wanneer Agalev alléén die problematiek zou blijven aankaarten. Daarom moeten de antwoorden op de sociale en de ecologische uitdaging, die sterk met elkaar verweven zijn, gebundeld worden in één progressief project.

Natuurlijk moet rekening gehouden worden met een heleboel organisatorische en andere bezwaren, die onder meer door Jos Geysels al werden verwoord in *Samenleving en Politiek* (jg.1/1994, nr.10). Een eenheidspartij zal niet voor morgen zijn. Toch kan eraan gewerkt worden, bijvoorbeeld vanuit lokale groepen. Het voorbeeld van Dendermonde bewijst dat het project-Coppieters geen utopie moet blijven. Agalev stelt de zich terecht vragen bij de electorale meer-

waarde van een progressieve frontvorming. Anderzijds is het op 21 mei pijnlijk duidelijk geworden dat de electorale meerwaarde ook niet ligt in 'verderdoen zoals we bezig zijn'.

Een strategische keuze

Met dit artikel wil ik in de eerste plaats een aanzet tot discussie geven. Het lijkt me zinvol dat er grondiger wordt nagedacht over de Agalev-nederlaag dan tot op heden gebeurde. De vergelijking met andere Europese landen toont aan dat het Agalev-verlies ondergebracht moet worden in een meer algemene tendens, waarbij groene waarden aan aanhang lijken in te moeten. Daarom vind ik dat Agalev een fundamentele en strategische keuze niet uit de weg kan gaan.

Er staan daarvoor veel wegen open, meer dan de drie alternatieven die ik hierboven schetste, maar ze leiden wellicht niet allemaal naar succes. De consequenties van de verschillende alternatieven moeten worden onderzocht, in het licht van meer en beter (waarden)onderzoek, en minder speculatief dan ik dat heb gedaan. Er moet dan ook nog veel, vooral vergelijkend, studiewerk worden verricht. Misschien is de waardenverandering van vandaag slechts van korte duur. Maar misschien ook niet. Wie er de ogen voor sluit, zou morgen wel eens voor grote verrassingen kunnen staan.

Noten

- [1] Nobele onbekende Eddy Boutmans moest het in de titanenstrijd stevig alleggen tegen de kopstukken van de andere partijen.
- [2] *De Morgen*, 22 mei 1995.
- [3] *Bladgroen*, nr.11, 2 juni 1995, blz.2.
- [4] Het gaat dan om een groeiende aandacht en liefde voor de natuur, een afkeer van en angst voor kernwapens en kernenergie, bezorgdheid omwille van de grenzen aan de groei, een streven naar kleinschaligheid.
- [5] Het debat dat ontstaan is naar aanleiding van Ingleharts ideeën is in die zin boeiend om te volgen. Ralph K. Van Haren geeft een beknopt overzicht van hoe de opkomst en de groei van de groenen op geheel verschillende manier kan geïnterpreteerd worden. Zie: *De Groenen in de Bondrepubliek: kortstondige protestpartij of uitdrukking van duurzame verandering?* In: *Acta Politica*, nr.1/1991, blz.3-24.